

קושיא אלימתא ביותר ואשרי מי שיישב

המנחת חינוך מצוה תצ אות ז הקשה על שיטת הטורי אבן הסובר דאדם דנעשה חגור באמצע הרגל נפטר מחיוב קרבן עולת ראיה, אף על פי דהיה חייב בקרבן ראיה בתחילת הרגל, ולא אמרין דקרקעותיו משתעבדים.

והקשה המנ"ח דהרי מבואר בירושלמי דאם היורשים ירשו קרקע חייבים להביא קרבן ראיה של אביהם שמת אע"פ דמת, ומת הרי ודאי לא יכול ללכת, ועוד דהרי פטור מדכתיב ולמתים חופשי, וחזינן דיש שעבוד קרקע. וצע"ג [ומרן בעל הקהילות יעקב ויבדלחט"א מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א אמרו שאשרי מי שיישב].

ולחומר הקושיא אולי אפשר לומר דמת אין זה נחשב לפטור אלא דאין גברא שיקיים מצוה כי הוא מת, משא"כ בחיגר דהוא אדם שחייב במצוות אלא דנפטר מדין פטור חגור ולכן נפטר לגמרי דהוי פטור [ומו"ר מרן הגר"ש רוזובסקי זצוקללה"ה הסכים לתשובה זו].

ויד"נ הגאון רבי דוד לוי שליט"א (מראשי ישיבת פונבז') הוסיף דאע"פ שהדבר קצת קשה דהרי מת הוא גם חגור אולם מצאנו שערל שהוא בדרך רחוקה חייב כרת ואעפ"כ שהוא מהול ובדרך רחוקה פטור (עיין פסחים צד). חזינן ששייך פטור כשהוא ראוי והוא בדרך רחוקה וה"ה כשהוא נעשה לאו בר חיוב דמת הוא חייב.

בענין איסור לאכול מצה בערב פסח

המהרש"א פסחים צט ע"ב כתב דמצה שאינה משומרת אסור לאוכלה בערב פסח.

והקשה המשך חכמה פ' אמור והאבני נזר אורח חיים י' ס"ק ב' מהא דתנן במנחות ק' ע"ב דאם חל שבת להיות בערב פסח אוכלים לחם הפנים בערב פסח (דהרי לא תנן שהיה נאכל בלילה).

ונראה ליישב שהאיסור לאכול מצה בערב פסח הוא משום שבאכילתו הוא כבועל ארוסתו בבית חמיו, אבל בלחם הפנים שמצוותו לאכול היום אין איסור זה, כיון שאוכל אותו בגלל מצות לחם הפנים, והוא לא נראה כמו שאוכל את המצה של פסח לפני פסח.

ובנוסף אחר דלחם פנים גם אם הוא בטעם מצה יש לו דין של לחם פנים ולא אכפת לן שטועם טעם מצה כי על מה שאוכל יש דין לחם הפנים ולא דין מצה.

בענין לא תחנם בגר תושב

המנחת חינוך במצוה תכו אות ד כתב שבלאו של לא תחנם כלול שלא לתת חניה בקרקע מלבד מה שכלול בזה שלא לתת להם מתנת חנם ושלא לתת להם חן [ולשבח אותם]. וכל זה מפורש בעבודה זרה דף כ' א'.

והנה לעיל במצוה רפד אות כג כתב המנ"ח שאסור לתת חניה בקרקע גם לגר תושב. אולם החזו"א בשביעית סימן כ"ד ס"ק ב' כתב בפשיטות שמותר למכור קרקע בארץ ישראל לגר תושב, שהרי בלאו של לא תחנם כלול שלא לתת להם מתנת חנם, ובע"ז שם מפורש שלגר תושב מותר לתת מתנת חנם, וא"כ גם אין איסור לתת חניה בקרקע לגר תושב.

ובדעת המנ"ח צ"ל שרק האיסור לתת מתנת חנם הותר לגר תושב כי מצווין להחיותו, אבל שאר האיסורים שכלולים בלא תחנם, נאסר גם לגר תושב.

ב.

אולם נראה שיש לדון עוד בדברי המנ"ח מטעם אחר, שהנה החינוך במצוה צ"ד הביא את הלאו של לא ישבו בארצך, שאסור להניח גוי בארצינו, וכלל בלאו זה גם את האיסור לתת להם חניה בקרקע, ובהגהות המל"מ על החינוך הקשה שהרי האיסור לתת להם חניה בקרקע נלמד מלא תחנם, ולמה כלל זאת בלאו של לא ישבו. אמנם כדברי החינוך כן הוא ברמב"ם בספר המצוות, שכלל את האיסור לתת חניה בלאו של לא ישבו, אלא שצ"ע טעמם.

בענין מחילת מלך על כבודו בדבר מצוה

איתא בקידושין לב ע"ב דמשה רבינו היה עומד ומשמש בסעודת יתרו. והקשה שם המקנה דהלא משה רבינו היה מלך ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול.

ונראה לענ"ד דהרי מפרשת יתרו ילפינן במדרש דחייב אדם בכבוד חמיו והנה מלך שימש את אביו ברור שאין זה מעשה בזיון כי מקיים מצוה ויתכן דגם אם מכבד חמיו כיון דהוי מצוה לא הוי בזיון.

מאי שנא תפילין שאם נפסקה רצועה אחת חוזר ומברך לספר תורה שנפסל דאינו חוזר ומברך

כתב בספר ארצות החיים אור"ח סימן כ"ה, דאם נפסקה הרצועה של התפילין אחר הברכה ומביאים לו תפילין אחרים צריך לחזור ולברך.

וקשה מאי שנא מאדם שעלה לתורה ובירך ברכות התורה ונפסל הספר תורה, והביאו ספר תורה אחר, דאינו צריך לחזור ולברך.

ונראה לענ"ד דשאני ברכות התורה דהברכה היא על עצם מעלת התורה שה' בחר בנו וכו' ונתן לנו את תורתו, ומה אכפת לן באיזה ספר תורה קורא את התורה, ולכן גם אם נפסל הספר תורה אינו מברך על ספר תורה אחר. מה שאין כן בתפילין דמברך על "הנחת התפילין שמניח" או על המצוה שמקיים ע"י הנחת תפילין אלו, לכן אם נפסל חייב לברך על תפילין אחרים.

ונראה עוד דגם אם ברכת התורה הוי ברכת המצוות, אבל החפצא של המצוה זה לימוד התורה, והספר תורה הוי רק ההיכי תימצי ללימוד, מה שאין כן בתפילין שהחפצא של המצוה זה התפילין וכל תפילין הוי חפצא אחר של מצוה.

חילוק בין טלית שפשטה על מנת להתעטף לתפילין שחלצם על מנת להניחם שנית

הקשה הלחם משנה [הובא במג"א סימן ח' ס"ק ט'], דגבי פשט טליתו והיה דעתו לחזור ולהתעטף בה מיד, פסק הרמ"א שם סעיף י"ד דצריך לחזור ולברך עליה, אלא אם כן נשאר עליו טלית קטן, וגבי תפילין פסק הרמ"א בסימן כ"ה סעיף י"ב דאם חלצם אדעתא להחזירם מיד אינו צריך לחזור ולברך. (ועיין במ"א שם שהביא מה שתירצו הל"ח והב"ח וכתב עליהם דאין ליישב לשון הרמ"א לפי דבריהם אלא בדוחק).

ונראה לענ"ד "דבטלית" המחייב הוא "הבגד שלובש", ולכן כשנפל הטלית נפל המחייב וצריך לחזור ולברך שנית על הבגד שלובש מחדש. מה שאין כן בתפילין המחייב הוא חיוב הגברא ולכן גם כשחלץ אם דעתו לחזור וללבוש שנית מיד, אין צריך לברך.

קטעים אלו הם חלק מספרי אבני המקום העומד בעזה"ת לצאת לאור, כל הערה תתקבל בברכה גדולה

שאלה

מעשה בזוג שלא היה להם ילדים, ולכן תרמו את ביתם עבור ראש הישיבה, ראש הישיבה תרם את הבית לשיבה, והנה הישיבה ביקשה מהיורשים של הזוג שיקחו את החפצים מהבית, והיורשים אמרו שאין להם מה לעשות עם זה, והישיבה יכולה לעשות עם זה מה שהם רוצים, הישיבה החליטה לזרוק את כל החפצים מהבית, וביקשה מכמה בחורים שיעזרו לה לפנות את הבית, הבחורים התנדבו בשמחה, והנה במהלך פינוי הספה, התפרקה הספה. ונשרו ממנה שטרות כסף ושעון זהב, שואלים הבחורים למי זה שייך לבחורים, לשיבה, או שמא ליורשים? (תשובה בס"ד שבוע הבא).

תשובה

תנן בבבא מציעא דף כה ע"ב מצא בגל ובכותל ישן הרי אלו שלו. ואמרינן בגמרא הטעם מפני שיכול לומר לו של אמוריים הן, [ופריך] אטו אמורים מצנעי ישראל לא מצנעי? לא צריכה דשתיך.

והקשו תוספות בדף כו ע"א (ד"ה דשתיך) וא"ת וליקני ליה חצירו לבעל הגל או לבעל הכותל, וי"ל דאין חצר קונה בדבר שיכול להיות שלא ימצאנו לעולם, כמו הכא שהוא מוצנע בעובי הכותל.

וכתב השו"ע (חו"מ סימן רסח סעיף ג) חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו, ואם נפלה בה מציאה הרי היא של בעל החצר וכתב הרמ"א ואין חצירו קונה לו אלא ביודע במציאה או דאסיק אדעתיה, אבל בדבר שאינו רגיל לבא, אין חצירו קונה לו אע"פ שבאה מציאה לשם, ובא אחר ונטלה שם זכה, הואיל ולא ידע בעל החצר במציאה קודם שזכה בה השני.

וכתב הנתיבות (סק"ג) דדין זה הוא מהמרדכי, שכן תירץ את קושית התוס', אולם הרמב"ם והרא"ש והתוס' לא סבירא להו סברא זו, דהא הרא"ש (שם פ"ב סימן ט) תירץ כיון שהגיע לחצירו קודם יאוש והוא יאוש שלא מדעת, והרמב"ם (פט"ז מגזילה ה"ח) תירץ משום דהוה אבודה מכל אדם, וכן התוס' כתבו הטעם משום דיכול להיות שלא ימצאנו. ועיי"ש שהעיקר תלוי כתירוץ התוס' אם היה יכול להימצא.

ולכאורה לפי זה בעניננו שאין מצוי שיהיה בספה כסף, וזה נדיר שהספה תתפרק, והכסף יפול, לא הישיבה ולא ראש הישיבה זכו בזה, והכסף של הבחורים, אך יתכן שהכסף הוא של היורשים, שהרי ביורשים אין צריכים שחצירים יזכה להם, ומה שהיורשים נתייאו מזה היינו יאוש בטעות, שאילו היו יודעים שיש שם כסף לא היו מתייאשים, והנה כתב הסמ"ע (סימן רס סק"ב) סברת רבינו ברוך ממגנצא, שביאוש אמרינן שאילו הוה ידע, לא היה מתייאש, וכתבו רע"א והנתיבות, שמכל הראשונים משמע שהם חולקים על סברא זו.

וכתב במשפט שלום (סימן קצד סק"ב) שהפקר בטעות לא הוה הפקר, ויאוש בטעות הוה יאוש. וטעם החילוק כתב בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סימן שצא הו"ד בשו"ת אפרקסתא דעניא ח"א סימן מח) דהרי כל יאוש הוי בטעות, דאילו ידע שימצאנה אדם לא הוי מייאש ואפילו הכי ילפינן מקרא דיאוש קונה, דכיון דהסיח דעתו ממנה ונתסתלק זכותו, אפילו אם היה יודע לא הוה מסלק מ"מ כיון שסילק את עצמו יוכל כל אדם לזכות בו, עיי"ש. ולכן כיון שהיורשים נתייאו, והישיבה לא זכתה, זכו בזה הבחורים.

תשובה לשאלה ששאל אאמו"ר שליט"א את מו"ז מרן הגרי"ש אלישיב זיע"א

מעשה באחד שקנה חליפה חדשה ובירך עליה שהחיינו כמבואר בשו"ע והנה נתגלה פגם בחליפה. הלה ניגש לחנות והחליפה לו בחליפה אחרת הדומה לראשונה, ובא ושאל: האם עלי לברך שהחיינו שנית? (תשובה בס"ד שבוע הבא)

תשובה

מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל השיב, שלא יברך שנית, מאחר וכששילם לבעל החנות זכה בחליפה, וכאשר נתברר שזו שקיבל פגומה, הרי שקנה וזכה בקניין כסף בחליפה האחרת שבחנות, הדומה לזו שקנה, ומאחר ואין כאן שמחה חדשה, מסתבר שהברכה הראשונה עלתה לחליפה השניה.